

INSTITUT PRO DEMOKRACII A EKONOMICKOU ANALÝZU

projekt Národohospodářského ústavu AV ČR, v. v. i.

Regionální rozdíly v kupní síle: Ceny, platy, mzdy a důchody

Studie 5/2014

26. SRPNA 2014

MATĚJ BAJGAR, PETR JANSKÝ

O AUTORECH

Matěj Bajgar

Absolvoval bakalářský program v ekonomii na Karlově univerzitě a magisterský program v rozvojové ekonomii na Oxfordské univerzitě. V současné době studuje v Oxfordu doktorát. Ve svém výzkumu se zaměřuje na rozvojovou ekonomii a mezinárodní obchod.

Petr Janský

Pracuje jako ekonom a výzkumník think tanku IDEA při CERGE-EI. Přednáší ekonomii a hospodářskou politiku na Univerzitě Karlově, kde získal doktorát z ekonomie. Magisterský program ekonomie pro rozvoj absolvoval na Oxfordské univerzitě. Specializuje se na mezinárodní a rozvojovou ekonomii a veřejné finance. Analýzami a doporučeními přispívá k zlepšení veřejných politik a tak životních podmínek u nás i v zahraničí.

Upozornění: Tato studie reprezentuje pouze názory autorů a nikoli oficiální stanovisko Národohospodářského ústavu AV ČR, v. v. i. či Centra pro ekonomický výzkum a doktorské studium UK v Praze (CERGE).

Regionální rozdíly v kupní síle: Ceny, platy, mzdy a důchody

© Matěj Bajgar, Petr Janský

Národohospodářský ústav AV ČR, v. v. i., 2014

Matěj Bajgar a Petr Janský

26. srpna 2014

Regionální rozdíly v kupní síle: Ceny, platy, mzdy a důchody

Shrnutí

- Zohlednění regionálních rozdílů v cenových hladinách má významný dopad na relativní výši průměrných reálných mezd, platů, důchodů a dávek v jednotlivých krajích.
- Nominální mzdy v soukromém sektoru jsou sice v Praze o 43% vyšší než v celé zemi, ale za polovinou tohoto nárůstu stojí vzdělání a profesní skladba pražské pracovní síly a další polovinu vyváží vyšší cenová hladina v Praze. Daný pracovník si tak v Praze vydělá reálně stejně jako si v průměru vydělá obdobný pracovník ve zbytku země.
- Z ostatních krajů jsou nejvyšší reálné mzdy v soukromém sektoru v Středočeském kraji, nejnižší v Karlovarském a Zlínském kraji. Když navíc zohledníme vzdělání a další charakteristiky pracovníků, jsou nejvyšší reálné mzdy v soukromém sektoru ve Středočeském, Ústeckém a Plzeňském kraji, nejnižší naopak ve Zlínském a Jihomoravském kraji.
- Nejvyšší reálné platy ve veřejném sektoru jsou díky relativně nízkým cenovým hladinám ve Královéhradeckém, Ústeckém a Plzeňském kraji, nejnižší naopak v Jihomoravském a Zlínském kraji. Po zohlednění vzdělanostní úrovně jsou jednoznačně nejnižší reálné platy ve veřejné sféře v Praze.
- Nominální starobní důchody jsou nejvyšší v Praze, ale reálné důchody jsou zde kvůli vysokým cenovým hladinám naopak nejnižší, 10% pod průměrem a o 15% nižší než v Ústeckém kraji. Reálné důchody jsou nízké rovněž v Jihomoravském kraji.
- Zohlednění regionálních cenových hladin při stanovování platů státních zaměstnanců, starobních důchodů a sociálních dávek by mohlo snížit regionální nerovnosti v reálných příjmech mezi některými skupinami obyvatel a vést k částečnému narovnání možnosti získat pro práci ve veřejném sektoru kvalitní zaměstnance. Zároveň by ovšem mohlo dále prohloubit ekonomické rozdíly mezi jednotlivými krajemi a potenciálně by vyžadovalo citelné náklady spojené s administrativou a dodatečným sběrem dat.

1 Úvod

Česká republika, měřeno jejím hrubým domácím produktem na osobu, se jeví jako dvakrát chudší než Velká Británie. Pokud ovšem zohledníme vyšší britské spotřební ceny, Česko je proti Británii chudší jen o necelou třetinu. Podobně na tom jsou srovnání životní úrovně v regionech. Ty zpravidla srovnávají nominální příjmy, ale pomíjí existenci výrazných regionálních rozdílů ve spotřebních cenách. Cenové rozdíly jsou naopak běžně zohledňovány při sledování vývoje životní úrovně jednotlivých zemí v čase. Zatímco průměrná nominální mzda v ČR vzrostla mezi léty 1995 a 2013 o 204%, kupní síla průměrné mzdy vzrostla pouze o 60%. Stejnou logiku je třeba aplikovat i při srovnávání regionů v rámci jedné země, pokud se ty výrazněji liší v úrovni spotřebních cen.

Druhou často přehlíženou skutečností je, že české kraje mají výrazně odlišné složení pracovní síly, pokud jde o vzdělanostní, profesní a věkovou strukturu. Nemalá část regionálních rozdílů ve výdělcích je tedy dána například rozdíly v úrovni vzdělanosti.

Tato studie nabízí srovnání reálných příjmů v krajích České republiky, které výše uvedené efekty zohledňuje. Naše výsledky ukazují, že zohlednění cenových a demografických rozdílů krajů výrazným způsobem mění široce rozšířené představy o rozdílech v životní úrovni v krajích České republiky.

Uvedené srovnání je důležité z celé řady důvodů. Zaprvé, tak jako veřejnost zajímá, jak si žije ve srovnání s jinými zeměmi, podobně chce vědět, jak si stojí ve srovnání s jinými regiony své vlastní země. Pokud ponecháme stranou přirozenou lidskou zvědavost, jsou tyto informace důležité při rozhodování o místě pobytu ve spojení s příležitostmi na místním trhu práce.

Za druhé, tyto informace ukazují, jak se jednotlivým regionům daří ve vztahu k řadě regionálních a celonárodních politik jako jsou investiční pobídky, rozvoj infrastruktury, přerozdělování národních veřejných prostředků (např. místní určení daní) a směřování evropských dotací (regionální operační programy), k úrovni sociálních dávek a minimálních důchodů.

Za třetí, individuální zaměstnavatelé mohou regionální cenové úrovně promítat do místních platů.

Zjednodušeně řečeno, příjem nutný k důstojnému životu chudé rodiny v Praze je jiný než v Opavě. Stejný starobní důchod v Praze či České Lípě znamená poměrně velký rozdíl v životní úrovni. Jinou životní úroveň si dopřává státní úředník v Praze ve srovnání s úředníkem stejné platové třídy v Hodoníně.

V následující části stručně představujeme zdroje dat. Ve třetí části popisujeme naše zjištění: rozdílné úrovně mezd, důchodů a cen v různých krajích. Ve čtvrté části diskutujeme výhody a obtíže případného zohledňování cenových rozdílů v úrovních nominálních platů a důchodů. Konečně v páté části stručně shrneme naše výsledky.

2 Data

Pro naši analýzu jsou klíčové informace o cenových hladinách v jednotlivých krajích České republiky. Jediný nám známý a dostupný zdroj těchto informací jsou odhady publikované v několika studiích (Čadil et al. 2012b), (Čadil et al. 2012a), (Musil 2013)). Jejich autoři vyšli z metodologie používané Eurostatem pro srovnání cenových hladin napříč zeměmi, přičemž tuto metodologie upravili pro potřeby regionálního srovnání. S použitím dat o cenách Českého statistického úřadu (ČSÚ), doplněných o informace Institutu regionálních informací o cenách bydlení¹, odhadli cenové hladiny v českých krajích v roce 2007. Své odhady následně použili pro srovnání regionálních hrubých domácích produktů na obyvatele.

V této studii kombinujeme jejich odhady relativních regionálních cen pro rok 2007 s regionálními informacemi o průměrných hodinových mzdách a platech a měsíčních starobních důchodech. Informace o mzdách v soukromém sektoru pochází z Informačního systému o průměrném výdělku (ISPV)² Ministerstva práce a sociálních věcí a informace o platech ve veřejném sektoru z Informačního systému o platech³ Ministerstva financí.⁴

V naší analýze vycházíme z mezd a důchodů v roce 2012. Jelikož poslední dostupné informace o cenových úrovních v krajích pochází z roku 2007, v analýze předpokládáme, že relativní cenové rozdíly mezi kraji se mezi roky 2007 a 2012 výrazně nezměnily.

¹ <http://www.iri.name/>

² <http://www.mpsv.cz/cs/1928>

³ <http://www.mfcr.cz/cs/o-ministerstvu/zakladni-informace/informacni-systemy/is-o-platech>

⁴ Za výpočet statistik z těchto zdrojů děkujeme společnosti Trexima.

Jako údaj o počtu zaměstnaných lidí v jednotlivých krajích využíváme počet osob s jedním zaměstnáním podle údajů ČSÚ.⁵ Rovněž údaje o počtu příjemců starobních důchodů a průměrných starobních důchodech bereme ze zdrojů ČSÚ.⁶

3 Relativní mzdy a důchody a regionální rozdíly v cenových hladinách

3.1 Mzdy v soukromém sektoru

Na úrovni celých zemí obvykle platí, že země s vyšší životní úrovní mají vyšší cenovou hladinu, pokud měny přepočítáváme směnnými kursy.⁷ Bohatší země totiž mají vysokou produktivitu ve výrobě zboží a služeb, které jsou mezinárodně obchodovatelné. Ceny obchodovatelného zboží jsou přitom díky konkurenci v mezinárodním obchodu napříč zeměmi podobné. V oblasti neobchodovatelných služeb a některých druhů zboží (typickým příkladem jsou služby kadeřníků nebo restaurací) se naopak bohatší a chudší země v produktivitě liší méně. Protože směnný kurs do velké míry určují toky obchodovatelného zboží a služeb, vychází ceny mezinárodně neobchodovatelných služeb a zboží v bohatých zemích relativně vysoké. Bohaté země tak mají v důsledku vysokých cen neobchodovatelných služeb celkově vyšší cenovou hladinu (po zohlednění směnných kursů).

Tabulka 1 ukazuje, že totéž platí i v případě krajů České republiky. Sloupec (1) zachycuje cenovou hladinu v daném kraji v procentech celostátního průměru. Sloupec (2) ukazuje krajskou průměrnou nominální mzdu v soukromém sektoru, vyjádřenou v procentech celostátního průměru. Sloupec (3) popisuje krajskou průměrnou reálnou mzdu, která vznikne vydělením nominální mzdy ze sloupce (2) cenovou hladinou ze sloupce (1). Reálné mzdy jsou opět vyjádřeny jako procenta celostátní reálné mzdy.

⁵

http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=VSPS_501_ro%C4%8Dn%C3%AD&&kapitola_id=925

⁶ http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/kapitola/0001-13-r_2013-2900

⁷ Roos (2006) na datech z 50 německých měst z roku 1993 ukázal pozitivní korelaci cen se mzdami a počtem a hustotou obyvatel. Své odhady následně využil pro predikování cenových hladin v oblastech, pro které nebyla dostupná data.

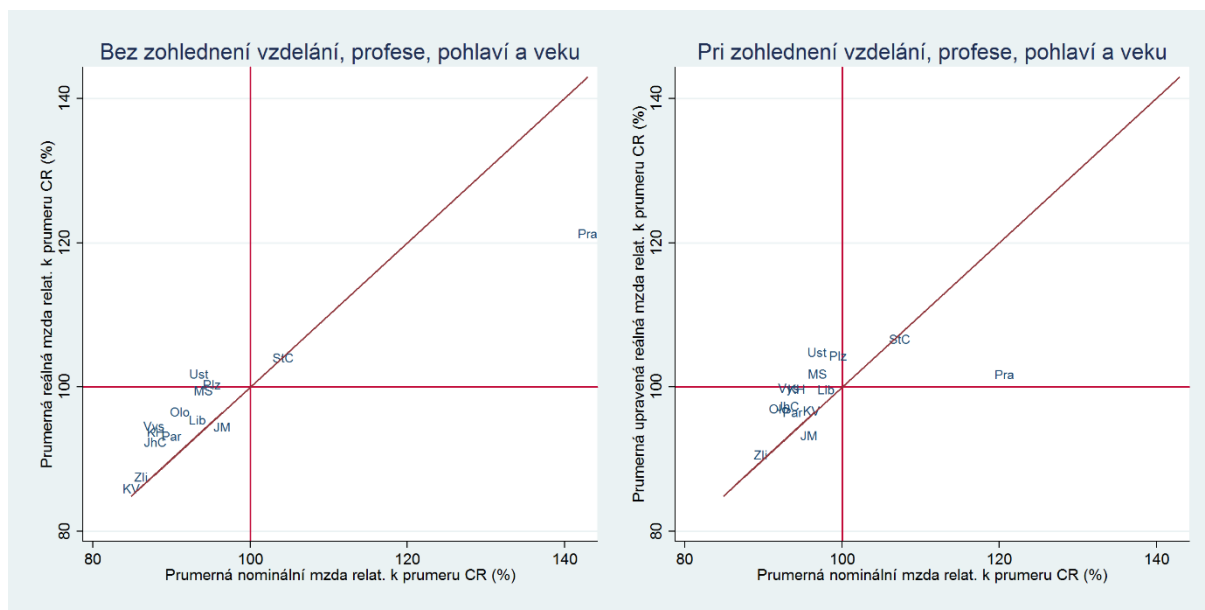
Tabulka 1 – Mzdy v soukromém sektoru a ceny (v %, vztaženo k úrovni České republiky jako celku)

Kraj	Index cen	Průměrná mzda							
		Celkem		Standardizovaná		Bez maturity		VŠ	
		Nominální	Reálná	Nominální	Reálná	Nominální	Reálná	Nominální	Reálná
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	
Praha (Pra)	120.8	142.9	121.3	120.6	101.8	111.2	93.6	131.2	111.0
Středočeský (StC)	102.6	104.2	104.1	107.3	106.6	108.1	107.1	113.5	113.0
Jihočeský (JhC)	97.5	87.9	92.4	93.1	97.3	92.8	96.8	89.0	93.3
Plzeňský (Plz)	97.1	95.1	100.4	99.4	104.4	102.1	106.8	90.5	95.2
Karlovarský (KV)	101.3	84.9	85.9	96.1	96.7	93.6	93.9	96.1	96.9
Ústecký (Ust)	94.1	93.5	101.8	96.8	104.8	98.2	106.1	102.1	110.9
Liberecký (Lib)	100.2	93.3	95.4	98.0	99.6	98.3	99.7	94.7	96.6
Královéhradecký (KH)	96.2	88.0	93.8	94.1	99.7	93.0	98.2	92.0	97.7
Pardubický (Par)	98.9	89.9	93.2	93.6	96.5	93.6	96.2	96.3	99.5
Vysočina (Vys)	95.1	87.8	94.6	93.2	99.9	95.8	102.4	87.7	94.2
Jihomoravský (JM)	104.6	96.4	94.5	95.8	93.3	94.9	92.2	91.4	89.3
Olomoucký (Olo)	96.6	91.0	96.6	91.9	97.0	96.1	101.1	88.2	93.3
Zlínský (Zli)	100.8	86.1	87.5	89.6	90.6	94.0	94.8	81.5	82.7
Moravskoslezský (MS)	96.9	94.0	99.5	96.8	101.9	101.6	106.6	94.2	99.4

Zdroj: Musil (2013), Trexima a vlastní výpočty.

Stejné údaje uvádí také levý panel **Graf 1**. Na vodorovné ose zobrazuje průměrnou nominální mzdu a na svislé ose průměrnou reálnou mzdu (která bere v úvahu regionální cenovou hladinu). Kraje pod diagonální osou (především Praha, ale také Jihomoravský kraj) mají relativně vysokou cenovou hladinu, která relativně více redukuje kupní sílu nominálních mezd.

Graf 1 – Mzdy v soukromém sektoru a ceny

Zdroj: Musil (2013), Trexima a vlastní výpočty.

Podobně jako u mezinárodních rozdílů, i v případě krajů platí, že ty nejbohatší – Praha, Středočeský kraj a Jihomoravský kraj – mají zároveň nejvyšší cenovou hladinu. A ta rozdíly v nominálních mzdách částečně vyrovnává.

Zřetelně se od ostatních regionů odlišuje Praha. Nabízí průměrné nominální mzdy vysoko (43%) nad celostátním průměrem ale zároveň má hladinu spotřebních cen o 21% vyšší než ostatní kraje. To znamená, že úroveň reálných mezd v Praze převyšuje celostátní průměr pouze o 21%.

Další kraje s relativně vysokou mzdovou i cenovou hladinou, byť podstatně nižšími než v Praze, jsou Středočeský a Jihomoravský. Středočeský kraj má druhé nejvyšší nominální i reálné mzdy. V Jihomoravském kraji ovšem zohlednění cen sráží reálné mzdy hluboko do průměru Česka. Naopak Plzeňský a překvapivě také Ústecký a Moravskoslezský kraj díky nižším cenám nabízí relativně vysokou průměrnou reálnou mzdu. Nejnížší reálné mzdy jsou v Karlovarském a Zlínském kraji.

Průměrná mzda v daném kraji ovšem silně odráží vzdělanostní, profesní a věkovou strukturu místní pracovní síly. Pro řadu účelů nastíněných v úvodu je dobré vědět, kolik by v kterém kraji vydělával tentýž pracovník. Ve sloupcích (4) a (5) Tabulka 1 a pravém panelu **Graf 1** se proto ptáme, jaké by v daném kraji byly průměrné mzdy, pokud by kraj měl stejnou strukturu pracovníků jako celá Česká republika. Bereme přitom v úvahu profesi, vzdělání, věk a pohlaví.⁸

Ukazuje se, že srovnatelný pracovník v soukromém sektoru si v Praze nominálně vydělá jen asi o 20% více než ve zbytku země. Pokud navíc zohledníme výrazně vyšší cenovou hladinu, jsou reálné mzdy v Praze velmi blízké celostátnímu průměru a nižší než ve Středočeském, Ústeckém, Plzeňském a Moravskoslezském kraji. Jihomoravský kraj má rovněž relativně vysoké ceny a kvalifikovanou pracovní sílu, a když to bereme v úvahu, reálné mzdy tam jsou druhé nejvyšší v zemi. Nižší jsou jen ve Zlínském kraji. Naopak nízké nominální mzdy v Karlovarském kraji jsou dány málo kvalifikovanou pracovní silou. Srovnatelný pracovník tam nemá výrazně nižší reálnou mzdu, než by měl ve zbytku republiky.

Ve sloupcích (4) a (5) jsme vzali v úvahu vzdělanost pracovní síly v daném kraji, ale stále jsme porovnávali napříč všemi pracovníky. Je ale možné, že některé kraje zvláště dobře odměňují vzdělané pracovníky, jiné zase nabízí dobré podmínky pro ty nekvalifikované.

Sloupce (6) a (7) zobrazují průměrnou mzdu pro pracovníky, kteří nemají maturitu. Ta je po započtení cen nejvyšší v Plzeňském, Středočeském, Ústeckém a Moravskoslezském kraji. Naopak v Praze mají pracovníci bez maturity o 6% nižší reálné mzdy než ve zbytku republiky.

Sloupce (7) a (8) naopak ukazují zaměstnance s dokončeným vysokoškolským vzděláním. Ti si v soukromém sektoru při zohlednění nejvíce vydělávají Praze, Středočeském kraji a Ústeckém kraji. Naopak špatně jsou placeni v Jihomoravském a Zlínském kraji.

⁸ Výpočet byl realizován následovně: Pro každou kombinaci profese, vzdělání, pohlaví a věkové skupiny byla vypočtena průměrná mzda za každý kraj. Standardizovaná průměrná mzda v daném kraji byla potom vypočtena tak, že průměrné mzdy vypočtené v tomto kraji pro jednotlivé typy pracovníků byly váženy celostátním zastoupením (podílem) daného typu pracovníka v pracovní síle.

Tabulka 2 - Platy ve veřejném sektoru a ceny (v %, vztaženo k úrovni České republiky jako celku)

Kraj	Index cen	Průměrný plat							
		Celkem		Standardizovaný		Školství (stand.)		Státní správa (st.)	
		Nominální	Reálný	Nominální	Reálný	Nominální	Reálný	Nominální	Reálný
		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Praha (Pra)	120.8	116.7	98.3	106.6	89.6	100.0	83.9	110.6	93.0
Středočeský (StC)	102.6	97.0	96.2	100.3	99.2	101.5	100.3	100.5	99.5
Jihočeský (JhC)	97.5	97.5	101.7	98.0	102.0	98.1	102.0	101.4	105.6
Plzeňský (Plz)	97.1	100.3	105.1	100.1	104.6	97.8	102.0	100.0	104.6
Karlovarský (KV)	101.3	98.7	99.2	99.8	100.0	102.1	102.1	98.0	98.3
Ústecký (Ust)	94.1	97.4	105.4	100.3	108.2	104.8	112.9	100.4	108.4
Liberecký (Lib)	100.2	97.0	98.5	98.5	99.8	102.1	103.2	98.0	99.3
Královéhradecký (KH)	96.2	100.9	106.7	100.9	106.5	98.0	103.2	99.3	104.9
Pardubický (Par)	98.9	94.6	97.3	97.9	100.5	98.6	101.0	97.2	99.9
Vysočina (Vys)	95.1	96.0	102.7	97.2	103.7	97.6	104.0	99.0	105.8
Jihomoravský (JM)	104.6	97.7	95.0	97.4	94.5	98.1	95.1	96.0	93.3
Olomoucký (Olo)	96.6	97.8	103.0	98.9	104.0	100.4	105.3	95.5	100.4
Zlínský (Zli)	100.8	94.6	95.5	98.1	98.8	99.2	99.8	97.0	97.8
Moravskoslezský (MS)	96.9	97.7	102.6	99.0	103.7	100.6	105.2	96.8	101.5

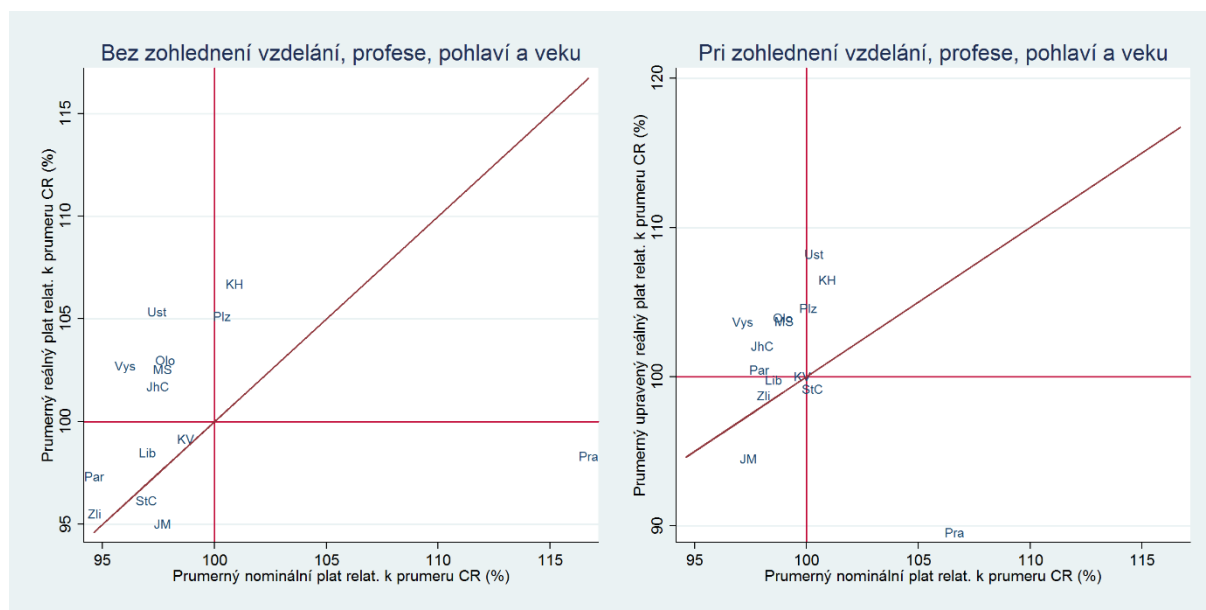
Zdroj: Musil (2013), Trexima a vlastní výpočty.

3.2 Platy ve veřejném sektoru a ceny

Tabulka 2 a **Error! Not a valid bookmark self-reference.** ukazují obdobné informace jako Tabulka 1 a Graf 1, ovšem pro platy ve veřejném sektoru. Na rozdíl od nominálních mezd v soukromém sektoru, v nominálních platech ve veřejném sektoru (sloupec (2)) jsou mezi jednotlivými kraji relativně malé rozdíly. Výrazněji se odlišuje pouze Praha, kde mají pracovníci ve veřejném sektoru v průměru o cca 17% vyšší nominální platy. Při zohlednění profesní, věkové a vzdělanostní skladby jednotlivých krajů (sloupec (4)) jsou potom rozdíly v průměrných nominálních platech ještě menší a i Praha je pouze 6% nad průměrem.

V případě mezd v soukromém sektoru rozdíly v cenách spíše zmírňují rozdíly v příjmech mezi jednotlivými kraji. Proti tomu nízké rozdíly v nominálních platech ve veřejném sektoru znamenají, že rozdíly v cenách naopak příjmové rozdíly mezi kraji zvyšují. Konkrétně Plzeňský, Ústecký a Královéhradecký kraj mají reálné platy ve veřejném sektoru o asi deset procent vyšší než Zlínský, Středočeský a Jihomoravský kraj. Pražské reálné platy ve veřejném sektoru jsou lehce podprůměrné. Navíc sloupec (5) ukazuje, že veřejný zaměstnanec s daným vzděláním a profesí si reálně vydělá v Praze o 10% méně než ve zbytku země a o téměř 20% méně než v Ústeckém kraji. Více než 5% pod průměrem jsou reálné platy po započtení kvalifikace rovněž v Jihomoravském kraji.

Graf 2 - Platy ve veřejném sektoru a ceny

Zdroj: Musil 2013, Trexima a vlastní výpočty.

Sloupce (6) a (7), respektive (8) a (9) v Tabulka 2 zobrazují platy specificky ve školství a státní správě. Rovněž zohledňují vzdělanostní strukturu pracovníků v jednotlivých krajích a potvrzují závěr ze sloupců (4) a (5). Tedy v nominálních platech jsou mezi kraji minimální rozdíly, s výjimkou o 10% vyšších platů pro úředníky v Praze, kde sídlí vedení řady celostátních úřadů. Rozdíly v cenách potom vedou k tomu, že učitelé si v Praze za své platy koupí o 16% méně než učitelé jinde v republice a úředníci v Praze nebo na jižní Moravě o 7% méně než úředníci ve zbytku země a o 15% méně než úředníci v Ústí na Labem.

3.3 Důchody

Relace průměrných starobních důchodů popisují Tabulka 3 a Graf 3. Podobně jako u platů ve veřejném sektoru, i u důchodů platí, že jejich nominální hodnoty jsou podobné ve všech krajích kromě Prahy. Zohlednění cenové hladiny vede k tomu, že nejvíce si za své důchody koupí penzisté v Ústeckém. Naopak o 10% méně si koupí penzisté v Jihomoravském kraji. Nejzajímavější je opět situace v Praze, kde jsou sice nominální důchody o 7% vyšší než ve zbytku země, ale tamní penzisté si koupí o 10% méně zboží a služeb než penzisté v jiných částech země. V případě důchodů ovšem v této analýze nebereme v úvahu rozdíly ve vzdělání a dalších charakteristikách a skutečnost, že různí penzisté v minulosti odváděli různě vysoké odvody.

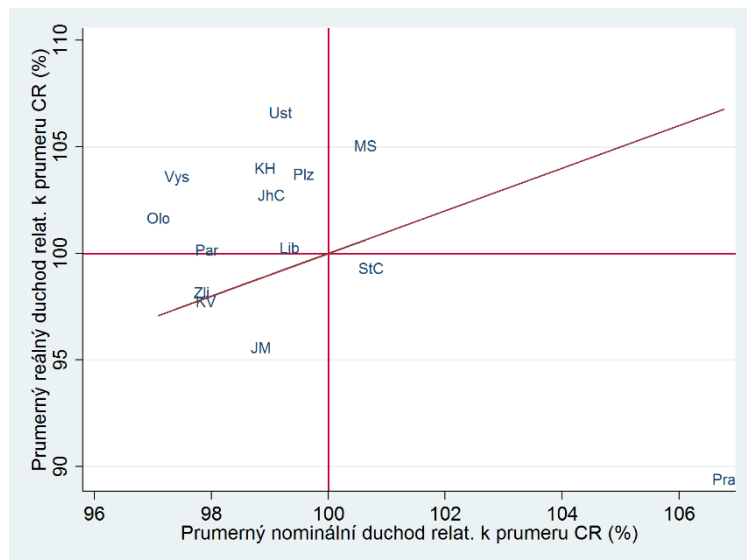
Tabulka 3 – Důchody a ceny

Kraj	Index cen	Průměrný důchod	
		Nominální	Reálný
	(1)	(2)	(3)
Praha (Pra)	120.8	106.8	89.4
Středočeský (StC)	102.6	100.7	99.3
Jihočeský (JhC)	97.5	99.0	102.7
Plzeňský (Plz)	97.1	99.6	103.7
Karlovarský (KV)	101.3	97.9	97.8
Ústecký (Ust)	94.1	99.2	106.6
Liberecký (Lib)	100.2	99.3	100.3
Královéhradecký (KH)	96.2	98.9	104.0
Pardubický (Par)	98.9	97.9	100.2
Vysočina (Vys)	95.1	97.4	103.6
Jihomoravský (JM)	104.6	98.8	95.6
Olomoucký (Olo)	96.6	97.1	101.7
Zlínský (Zli)	100.8	97.8	98.2

Moravskoslezský (MS)	96.9	100.6	105.1
----------------------	------	-------	-------

Zdroj: Musil 2013, Trexima a vlastní výpočty.

Graf 3 – Důchody a ceny

Zdroj: Musil 2013, Trexima a vlastní výpočty.

3.4 Variabilita mezd, platů a důchodů

Tabulka 4 shrnuje důležité poznatky z předchozí analýzy. Pro jednotlivé typy příjmu ukazuje standardní odchylku napříč kraji, která měří, jak moc se průměrný příjem mezi kraji liší.⁹ Především u mezd v soukromém sektoru vyšší ceny v bohatších krajích tlumí mezikrajské rozdíly v jejich kupní síle. V případě reálných důchodů se ovšem hodnoty liší mezi kraji dvakrát více než v případě důchodů nominálních a v případě platů ve školství dokonce třikrát více.

Tabulka 4 – Standardní odchylka mezd, platů a důchodů (% průměru ČR)

	Mzdy v soukromém sektoru	Platy ve veřejném sektoru	Platy ve školství	Platy ve státní správě	Starobní důchody
Nominální	14.6	5.4	1.8	7.8	2.4
Reálné	8.6	3.9	5.7	4.3	4.4

Zdroj: Musil 2013, Trexima a vlastní výpočty.

⁹ Standardní odchylka měří, jak vzdálené jsou jednotlivé hodnoty v datovém vzorku od jejich průměru. Dává přitom pozorováním tím větší váhu, čím vzdálenější jsou od průměru.

4 Měl by stát upravovat platy státních zaměstnanců, důchody a sociální dávky o regionální ceny?

V předchozí sekci jsme ukázali, že mezi cenovými hladinami v krajích existují výrazné rozdíly. Tyto rozdíly mají významný vliv na to, kolik zboží a služeb si lidé ze svého příjmu v jednotlivých krajích mohou koupit. V případě mezd v soukromém sektoru rozdíly v cenových hladinách snižují regionální rozdíly v reálné kupní síle. Naopak u některých dalších druhů příjmu rozdíly v cenových hladinách regionální rozdíly v reálných příjmech zvyšují. K tomu dochází u těch příjmů, které mají podobnou nominální výši bez ohledu na region – platů státních zaměstnanců, sociálních dávek a důchodů. Nabízí se tedy otázka, zda by měl stát regionální rozdíly v cenových hladinách zohledňovat při stanovování platů svých zaměstnanců či výše plateb ze tří pilířů systému sociálního zabezpečení: sociálního pojištění (důchody, nemocenské či podpora v nezaměstnanosti), sociální podpory (přídavek na dítě, rodičovský příspěvek) nebo sociální pomoci (dávky v hmotné nouzi nebo sociální služby). Mnohé z dvou posledních pilířů bývají označovány za sociální dávky. V této části studie postupně představíme argumenty pro a proti takovým úpravám.

V případě sociálních dávek a do jisté míry také starobních důchodů argumenty pro zohlednění cenových hladin mohou vycházet z toho, že stát se jejich prostřednictvím snaží lidem zajistit určitou životní úroveň. Ta přitom nezávisí na jejich nominální hodnotě, ale na tom, co si za ně jejich příjemci mohou reálně koupit. V současné době dostává chudá rodina žijící v Praze většinu dávek v nominální hodnotě jako chudá rodina v Ústí nad Labem, ale může si toho za ně koupit o celých 22% méně.¹⁰ Navíc samotný statut chudoby je do velké míry určován bez ohledu na místní podmínky. Úprava výše dávek a důchodů o regionální ceny by tak mohla systém sociálních učinit spravedlivějším a efektivnějším.

¹⁰ Příspěvek na bydlení (a některé další sociální dávky) již dnes místní ceny v omezené míře odráží. Výše příspěvku na bydlení je závislá nejen na počtu osob v rodině a zda jde o nájemní nebo družstevní byt, ale i na tom, o jak velkou obec se jedná. Praha má nejvyšší normativní náklady, které pak klesají spolu s počtem obyvatel obce (více informací například zde: https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/prisp_na_bydleni). Zda toto odstupňování dle velikosti obce odpovídá různě cenové hladině, nemůžeme s výjimkou Prahy na základě našich srovnání na krajské úrovni hodnotit. U příspěvku na živobytí se také částečně zohledňuje, zda osoba bydlí v Praze či jinde. Většina ostatních plateb ze systému sociálního zabezpečení se podle místa neliší (takže například starobní důchody i přídavky na dítě jsou vypočítávány stejně pro osoby v Praze i Prčicích.)

Podobný argument může platit i v případě platů státních úředníků, učitelů regionálního školství, lékařů v nemocnicích a dalších. Navíc u těchto platů může být argumentem pro zohlednění cenových rozdílů ještě efektivita nakládání s veřejnými prostředky a motivační charakter platů. Z hlediska státu je totiž neefektivní, aby v některých částech země své zaměstnance relativně přeplácel a naopak v jiných částech země nabízel platy, za které není schopný důležité pracovní pozice dostatečně kvalitně obsadit.

Například hodinový nominální plat učitele v Praze i Zlínském kraji je prakticky stejný. V Praze si ovšem učitel za tento plat koupí o 22% méně. Zároveň platí, že ve Zlínském kraji si průměrný vysokoškolák v soukromém sektoru vydělá o necelou polovinu více než učitel, zatímco v Praze si proti učitelovi vydělá výrazně více než dvojnásobek. Přesvědčit případné zájemce, že jim učitelská profese zajistí přijatelnou kvalitu života, je tedy v některých krajích podstatně snazší než v jiných. Zohlednění regionálních cen by takové rozdíly mohlo částečně narovnat a tím potenciálně umožnit také srovnat kvalitu státních zaměstnanců v různých krajích.

Na druhé straně by ovšem měl systém zohledňování regionálních cenových hladin i řadu nevýhod, nákladů a komplikací.

Zaprvé, tím, že lidé své platy, důchody a dávky utrácí v místě, kde žijí, podporují místní ekonomiku. Zohlednění cen by v průměru znamenalo přesun veřejných prostředků od chudších k bohatším regionům, což by přispívalo k prohlubování ekonomických rozdílů mezi nimi. To může být vzhledem ke špatné ekonomické situaci a vysoké nezaměstnanosti v některých krajích silně problematické.

Zadruhé, nižší cenová hladina v méně rozvinutých krajích snižuje motivace k odchodům obyvatel do jiných regionů. Například relativně vysoký reálný plat mladého učitele ve Zlínském kraji snižuje jeho motivaci se odstěhovat do Brna.

Zatřetí, rozdílná cenová hladina v jednotlivých krajích může odrážet místní kvalitu života. Vysoké ceny v Praze mohou odrážet skutečnost, že řada lidí v Praze chce žít kvůli vzdělávacím, kulturním a dalším možnostem, které nabízí. V takovém případě jsou příjemci plateb od státu v krajích s vysokými cenami kompenzováni lepší kvalitou života a není třeba je podruhé kompenzovat úpravou platů a dávek.¹¹

¹¹ Naopak zohlednění dostupnosti a využívání veřejných služeb placených z veřejných rozpočtů by bylo dalším krokem k rigoróznějšímu porovnávání životních podmínek v různých krajích.

Začtvrté, cenové hladiny se neliší jen mezi kraji, ale i mezi obcemi v rámci jednoho kraje. Obyvatelé sousedních vesnic na hranicích Jihomoravského a Olomouckého kraje by tak dostávali rozdílné důchody, přestože ve skutečnosti čelí stejným cenám¹². Bylo by to proto, že v případě těch prvních jsou ceny na úrovni kraje tažené vzhůru Brnem. Různé skupiny obyvatel, například důchodci nebo příjemci sociální pomoci, mohou navíc čelit velmi rozdílným relativním cenovým hladinám. Naše data například nemohou vyloučit, že vysoká cenová hladina v Praze je způsobená vysokými cenami zboží nebo služeb, které nakupují lidé s vyššími příjmy, a naopak spotřební koš důchodců či příjemců sociálních dávek je podobně drahý v Praze jako Ústí nad Labem.

Zapáté, mnozí lidé žijí a pracují v různých obcích. V případě zohledňování regionálních cenových hladin by bylo nutné rozhodnout podle kterého místa či kraje se budou cenové hladiny zohledňovat. Podle místa práce či bytu? Výše příspěvku na bydlení se dnes určuje dle trvalého pobytu. Lidé, kteří trvale žijí ve Středočeském kraji, ale dojíždějí do Prahy, mají příspěvek určen dle velikosti obce ve Středočeském kraji a každopádně nižší než by byl v Praze.

Konečně zašesté, bylo by třeba začít sbírat a zpracovávat data o cenách v jednotlivých krajích.¹³ Ačkoliv ČSÚ pravidelně sleduje řadu regionálních statistik, regionální cenové hladiny mezi nimi nejsou. Je otázkou, jestli je to způsobeno technickými problémy, chybějící poptávkou po těchto informacích nebo vysokými náklady.

Na druhou stranu, každoročně sbíraná data o cenách v jednotlivých regionech by umožnila sledovat vývoj regionálních cen v čase. To by umožnilo sledovat, zda se rozdíly mezi jednotlivými kraji spíše zmenšují nebo zvětšují a rovněž by se to mohlo promítnout do směřování evropských fondů.¹⁴ Dostupnost krajských cenových statistik by rovněž umožnilo lépe předvídat budoucí vývoj inflace a lépe simulovat dopad inflace na domácnosti, tedy například zkoumat otázku, zda má inflace

¹² Ceny pro jednotlivé okresy či obce rovněž je možné odhadnout za použití podobného modelu, jako použil Roos (2006). Ceny v malých geografických celcích navrhovali například pro USA McMahon (1991) a Walden (1998).

¹³ S tímto souvisí nedostupnost regionálních dat o cenách, která se promítla i do studie IDEA o dopadech inflace (Hait & Janský 2013), kde bylo možná porovnat jen Prahu a Českou republiku jako celek. Studie je, je dostupná na http://idea.cerge-ei.cz/files/IDEA_Studie_1_2013.pdf. Podobná data se stejnými omezeními jsou využita i v dalším článku, studujícím reakci českých domácností na změny cen (Janský 2013).

¹⁴ Regionální cenové rozdíly částečně přispívají i k neschopnosti Prahy žádat o většinu evropských fondů a zároveň schopnosti ostatních krajů o ně žádat. Viz například srovnání evropských regionů, které využívá úpravu o cenové hladiny, ale pouze cenovou hladinu pro celou Českou republiku aplikovanou na jednotlivé regiony (tj. ne regionální cenové hladiny analyzované v této studii): http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/1-21032013-AP/EN/1-21032013-AP-EN.PDF.

způsobená zahraničními šoky jiný dopad na domácnosti než inflace v důsledku daňových změn. Znalost odpovědí na tyto otázky by mohlo přispět ke komplexnějšímu hodnocení dopadů veřejných politik.¹⁵

5 Závěr

Tato studie upozorňuje na skutečnost, že cenové hladiny se neliší pouze mezi zeměmi, ale rovněž mezi regiony jedné země. Za použití existujících odhadů krajských cenových hladin ukazujeme, že zohlednění cenové hladiny podstatně změní obrázek, který o příjmech obyvatel jednotlivých krajů dávají nominální platy a starobní důchody.

Ukazujeme, že regionální rozdíly v reálných mzdách v soukromém sektoru jsou nižší než rozdíly v nominálních mzdách. Vyšší cenové hladiny ruší výraznou část nominálního mzdového náskoku Jihomoravského kraje, Středočeského kraje a především Prahy, kde je cenová hladina o více než 20% vyšší než ve zbytku země. Pokud navíc kromě cenové hladiny zohledníme i mezikrajské rozdíly v úrovni vzdělanosti, věku a profesním složení, nabízí Praha podobným pracovníkům stejné či dokonce nižší mzdy než jiné kraje.

Naopak v případě důchodů jsou regionální rozdíly v reálných hodnotách výrazně vyšší než rozdíly v nominálních. Obzvláště výrazný efekt má cenová hladina v případě pražských důchodců, jejichž důchody jsou sice nominálně nejvyšší, ale mají nejnižší reálnou kupní sílu v zemi.

Důležitým omezením naší studie je skutečnost, že řada lidí pracuje v jiném kraji, než bydlí. Data, která ve studii používáme, přiřazují pracovníky krajům podle sídla společnosti, ve které pracují. Uvedené příjmy je tedy třeba interpretovat jako příjmy lidí, kteří v daném kraji žijí i pracují. Například lidé žijící ve Středočeském kraji mohou mít ve skutečnosti průměrné mzdy vyšší než uvádíme, protože mnoho obyvatelů tohoto kraje pracuje v Praze.

¹⁵ Některé veřejné politiky jsou podrobně zkoumány z hlediska distribučních dopadů více (daně a sociální dávky) a některé méně (veřejné služby, regulace). K těm méně zkoumaným patří také monetární politiky. Je žádoucí se pokoušet tuto nerovnováhu v hodnocení dopadů vyrovnat a to především rozvojem a aplikací nových metod i pro jiné než fiskální politiky, kde je přístup již relativně standardizován a široce aplikován (Lustig & Higgins 2013). V tomto směru jsou pro veřejné služby relevantní studie (Lustig & Higgins 2013) i (O’Dea & Preston 2012) (pro Spojené království) a (Verbist & Matsaganis 2012) (pro země Evropské unie) a pro monetární politiku (Romer & Romer 1998).

Zohlednění regionálních cenových hladin při stanovování platů státních zaměstnanců, důchodů nebo jiný sociálních dávek by potenciálně mohlo snížit regionální nerovnosti v reálných příjmech některých skupin obyvatel. V případě platů v nepodnikatelském sektoru by zohlednění cenových hladin navíc mohlo vést k částečnému narovnání šance získat pro práci ve veřejném sektoru kvalitní zaměstnanec.

Potenciální zohlednění regionálních rozdílů v cenových hladinách ve výši nominálních platů a dávek by však bylo spojené i s řadou problémů. Především by mohlo dále prohloubit ekonomické rozdíly mezi jednotlivými kraji. Také by mohlo vyžadovat citelné náklady spojené se svojí administrativou a dodatečným sběrem dat.

6 Literatura

- Čadil, J. et al., 2012a. Application of Regional Price Levels on Estimation of Regional Macro-Aggregates Per Capita in PPS. *Statistika*, 49(4). Available at: <http://www.regionalstudies.org/uploads/conferences/presentations/european-conference-2012/presentations/cadil-et-al.pdf> [Accessed April 23, 2013].
- Čadil, J. et al., 2012b. Regional PPS indicators-case study of the Czech Republic. *Regionální studia*. Available at: <http://www.regionalstudies.org/uploads/conferences/presentations/european-conference-2012/presentations/cadil-et-al.pdf> [Accessed April 23, 2013].
- Hait, P. & Janský, P., 2013. Kdo je nejvíce zasažen růstem cen? Rozdíly v inflaci pro různé domácnosti. *Studie think tanku IDEA při CERGE-EI*, (1). Available at: http://idea.cerge-ei.cz/files/IDEA_Studie_1_2013.pdf.
- Janský, P., 2013. Consumer Demand System Estimation and Value Added Tax Reforms in the Czech Republic. *IFS Working Papers*, W13(20). Available at: <http://www.ifs.org.uk/publications/6830>.
- Lustig, N. & Higgins, S., 2013. *Commitment to Equity Assessment (CEQ): Estimating the Incidence of Social Spending, Subsidies and Taxes. Handbook*, CEQ Working Paper No. Available at: http://www.commitmenttoequity.org/publications_files/Methodology/CEQWPN01%20Handbook%20Jan%202013.pdf [Accessed July 9, 2013].
- Musil, 2013. Regionální cenové hladiny v ČR. *Vědecká konference doktorandů - únor 2013*. Available at: http://www.ondrejsimpach2.ic.cz/publikace/konference_mezinarodni/FIS_VSE_DEN_DOKTORANDU2013/prispevky/ST_MUSIL_DD_FIS_2013.pdf.
- O'Dea, C. & Preston, I.P., 2012. The distributional impact of public spending in the UK. *IFS Working Paper*, 2012(6), pp.1–72.
- Romer, C.D. & Romer, D.H., 1998. Monetary Policy and the Well-Being of the Poor. *NBER Working Paper*, 1998(6793), pp.1–40.

Verbist, G. & Matsaganis, M., 2012. The redistributive capacity of services in the EU. *For Better For Worse, For Richer For Poorer. Labour Market participation, social redistribution and income poverty in the EU. Oxford University Press (te verschijnen)*. Available at: http://www.uva-aias.net/uploaded_files/publications/DP53-Verbist,Matsaganis.pdf [Accessed April 23, 2014].

© Matěj Bajgar, Petr Janský

Vydal a vytiskl Národohospodářský ústav AV ČR, v.v.i., Politických vězňů 7, 11121 Praha 1.

Poděkování: Děkujeme Štěpánu Jurajdovi, Danielu Műnichovi a Filipu Pertoldovi za komentáře ke studii.

Elektronická verze této publikace je k dispozici na

http://idea.cerge-ei.cz/documents/kratka_studie_2014_7.pdf

Upozornění: Tato studie reprezentuje pouze názory autorů a nikoli oficiální stanoviska Národohospodářského ústavu AV ČR, v.v.i., či Centra pro ekonomický výzkum a doktorské studium UK v Praze (CERGE).

Předchozí publikace

- 27.6.2014: Daniel MÜNICH, Miroslava Federičová: Učení mučení, nebo škola hrou?
- 25.6. 2014: Petr Bouchal, Petr Janský: Státní úředníci: Kolik jich vlastně je, kde a za kolik pracují?
- 31.5.2014: Klára Kalíšková, Daniel MÜNICH: Komu pomůže navrhované zvýšení slevy na dani na dítě?
- 17.3.2014: Miroslava Federičová, Daniel MÜNICH: Příprava na osmiletá gymnázia: velká žakovská steeplechase
- 6.3.2014: Klára Kalíšková: Ženy v českém finančním sektoru 1994-2012: nové pracovní příležitosti pro mladé a vzdělané
- 16.12.2013: Daniel MÜNICH, Tomáš Protivínský: Dopad vzdělanosti na hospodářský růst: ve světle nových výsledků PISA 2012
- 9.12.2013: Libor Dušek, Jiří Šatava: Zdanění vysokých příjmů, reforma za reformou...
- 7.10.2013: Libor Dušek, Klára Kalíšková, Daniel MÜNICH: Kdo a kolik odvádí do společné kasy? Zdanění příjmů ze zaměstnání a podnikání v českém systému
- 3.10.2013: Libor Dušek, Klára Kalíšková, Daniel MÜNICH: Co by od roku 2015 přinesla již schválená reforma přímých daní?
- 18.9.2013: Jiří Šatava: Dopad rozvodu na příjmy v důchodu
- 17.6.2013: Ondřej Schneider, Jiří Šatava: Důchodový systém: scénáře budoucího vývoje
- 20.5.2013: Ondřej Schneider, Jiří Šatava: Dopady reformy I. důchodového pilíře po roce 1996 na starobní důchody jednotlivců
- 7.5.2013: Petr Janský: Účastníci penzijního připojištění
- 22.4.2013: Martin Gregor: Může zaporný hlas ve volebním systému se dvěma mandáty zvýšit kvalitu kandidátů?
- 15.3. 2013: Pavel Hait, Petr Janský: Kdo je nejvíce zasažen růstem cen? Rozdíly v inflaci pro různé domácnosti
- 13.12. 2012: Vilém Semerák: Zachrání Čína české exporty? Studie
- 27.11. 2012: Petr Janský: Odhady dopadů změn sazeb DPH na domácnosti: porovnání dvou možných scénářů od roku 2013. Krátká studie
- 19.10. 2012: Vilém Semerák: Makropredikce III/2012
- 6.10. 2012: Pavla Nikolová, Ján Palguta, Filip Pertold, Mário Vozár: Veřejné zakázky v ČR: Co říkají data o chování zadavatelů? Studie
- 5.10. 2012: Ondřej Schneider: Jaký důchod nás čeká? Alternativy vývoje státního průběžného důchodového systému. Krátká studie
- 20.9. 2012: Petr Janský, Zuzana Řehořová: Česká pomoc rozvojovým zemím: nejen finanční

IDEA DĚKUJE VŠEM SPONZORŮM

Deloitte.

KPMG

PRICEWATERHOUSECOOPERS

 CYRRUS

Antonín Fryč
generální ředitel
WAREX, s. r. o.

Petr Šrámek
advokát

Regionální rozdíly v kupní síle: Ceny, platy, mzdy a důchody

Studie *Institutu pro demokracii a ekonomickou analýzu*

Vydavatel: Národohospodářský ústav AV ČR, v. v. i.

Politických vězňů 7, 111 21, Praha 1, Česká republika

O IDEA

Institut pro demokracii a ekonomickou analýzu (IDEA) je nezávislý think-tank zaměřující se na analýzu, vyhodnocování a vlastní návrhy veřejných politik. Doporučení IDEA vychází z analýz založených na faktech, datech, jejich nestranné interpretaci a moderní ekonomické teorii.

IDEA je součástí akademického pracoviště CERGE-EI a vznikla z iniciativy a pod vedením prof. Jana Švejnara.

Principy fungování IDEA

1. Vytváření shody na základě intelektuální otevřenosti – přijímání volné soutěže myšlenek, otevřenost podnětům z různých částí světa, přehodnocování existujících stanovisek vzhledem k novým výzvám.
2. Využívání nejvhodnějších teoretických a praktických poznatků – snaha o rozvinutí postupů na základě nejlepších teoretických i praktických poznatků (z České republiky i ze zahraničí).
3. Zaměření aktivit na vytvoření efektivní politiky a strategie České republiky – doplňovat akademické instituce vytvářením podkladů efektivním a operativním způsobem.

Pokud chcete dostávat do své emailové schránky informace o připravovaných studiích a akcích IDEA, napište nám na idea@cerge-ei.cz

<http://idea.cerge-ei.cz>